TIBBIY XIZMATLAR BOZORINING SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNING TARMOQ RIVOJIGA TA'SIRI

Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li
Guliston davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi, I.f.f.d., PhD
https://doi.org/10.5281/zenodo.21239973

Annotatsiya. *Ushbu maqolada tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillar kompleks tarzda tahlil qilingan. Jumladan, sog'liqni saqlash tizimining moliyalashtirish manbalari, aholining daromad darajasi, tibbiy xizmatlarga bo'lgan talab va taklif nisbatlari, ijtimoiy himoya mexanizmlari hamda davlat tomonidan tartibga solish vositalarining bozor samaradorligiga ko'rsatadigan ta'siri yoritilgan. Shuningdek, sog'liqni saqlash infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi, tibbiy xizmatlar sifati, kadrlar salohiyati va institutsional boshqaruv mexanizmlarining ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari tibbiy xizmatlar bozorida samaradorlikni oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va aholiga sifatli tibbiy xizmat ko'rsatishni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *tibbiy xizmatlar bozori, samaradorlik, iqtisodiy omillar, ijtimoiy omillar, institutsional omillar, sog'liqni saqlash tizimi, moliyalashtirish, tibbiy xizmat sifati, infratuzilma, boshqaruv mexanizmlari, davlat tartibga solishi.*

Annotation. *This article comprehensively analyzes the main economic, social and institutional factors affecting the efficiency of the medical services market. In particular, the sources of financing of the healthcare system, the income level of the population, the ratio of demand and supply for medical services, social protection mechanisms and the impact of state regulatory instruments on market efficiency are highlighted. Also, the level of development of healthcare infrastructure, the quality of medical services, human resources and the importance of institutional management mechanisms are scientifically substantiated. The results of the study serve to develop scientific and practical proposals to increase efficiency in the medical services market, rational use of resources and improve the provision of quality medical services to the population.*

Keywords: *medical services market, efficiency, economic factors, social factors, institutional factors, healthcare system, financing, quality of medical services, infrastructure, management mechanisms, state regulation.*

Аннотация. *В данной статье всесторонне анализируются основные экономические, социальные и институциональные факторы, влияющие на эффективность рынка медицинских услуг. В частности, освещаются источники финансирования системы здравоохранения, уровень доходов населения, соотношение спроса и предложения на медицинские услуги, механизмы социальной защиты и влияние государственных регулирующих инструментов на эффективность рынка. Также научно обосновывается уровень развития инфраструктуры здравоохранения, качество медицинских услуг, кадровые ресурсы и важность механизмов институционального управления. Результаты исследования служат основой для разработки научно-практических предложений по повышению*

эффективности рынка медицинских услуг, рациональному использованию ресурсов и улучшению предоставления качественных медицинских услуг населению.

Ключевые слова: *рынок медицинских услуг, эффективность, экономические факторы, социальные факторы, институциональные факторы, система здравоохранения, финансирование, качество медицинских услуг, инфраструктура, механизмы управления, государственное регулирование.*

Kirish. Hozirgi globallashuv va iqtisodiy transformatsiya sharoitida sog‘liqni saqlash tizimini samarali tashkil etish har bir mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tibbiy xizmatlar bozori jamiyat farovonligini belgilovchi muhim ijtimoiy institut sifatida nafaqat aholining salomatligini saqlash, balki mehnat unumdorligini oshirish, inson kapitalini rivojlantirish va iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda ham muhim o‘rin tutadi. Shu sababli ushbu bozorning samaradorligiga ta’sir etuvchi omillarni chuqur ilmiy tahlil qilish dolzarb masalalardan biri sanaladi.

Tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligi ko‘p qirrali bo‘lib, unga iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillar bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Iqtisodiy omillar qatoriga sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirish hajmi, davlat va xususiy sektor investitsiyalari, aholining daromad darajasi hamda tibbiy xizmatlar narxining shakllanishi kiradi. Ushbu omillar tibbiy xizmatlarga bo‘lgan talab va taklif muvozanatini belgilash orqali bozor faoliyatining natijadorligiga ta’sir etadi.

Shu bilan birga, ijtimoiy omillar, xususan, aholining demografik tarkibi, turmush darajasi, sog‘lom turmush tarziga munosabati, tibbiy madaniyati va xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Aholi sonining o‘sishi, urbanizatsiya jarayonlari va yosh tarkibidagi o‘zgarishlar tibbiy xizmatlar bozorida talabning ortishiga olib keladi.

Institutsional omillar esa sog‘liqni saqlash tizimini boshqarish, normativ-huquqiy baza, davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlari, tibbiy muassasalar faoliyatini nazorat qilish va raqobat muhitini shakllantirish bilan bog‘liqdir. Aynan ushbu omillar bozorning barqarorligi, shaffofligi va xizmatlar sifatini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligiga ta’sir etuvchi iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillarni tizimli ravishda tahlil qilish hamda ushbu omillarning o‘zaro bog‘liqligini ilmiy asosda yoritishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi. Xorijiy tadqiqotlarda tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligini baholash va unga ta’sir etuvchi omillarni o‘rganish keng yoritilgan. Xususan, Kenneth Arrow sog‘liqni saqlash tizimini iqtisodiy tahlil qilishda axborot nomutanosibligi va bozor nosozliklari muhim o‘rin tutishini asoslab bergan. Avedis Donabedian esa tibbiy xizmatlar sifatini baholashning “tuzilma–jarayon–natija” modelini ishlab chiqib, samaradorlikni aniqlashda sifat omilining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatgan. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti — World Health Organization tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda sog‘liqni saqlash tizimining samaradorligi moliyalashtirish, boshqaruv va resurslardan foydalanish darajasi bilan chambarchas bog‘liqligi ta’kidlanadi . Shuningdek, Organisation for Economic Co-operation and Development hisobotlarida tibbiy xizmatlar samaradorligini oshirishda institutsional islohotlar, innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarning ahamiyati alohida qayd etilgan . Zamonaviy ilmiy izlanishlarda esa raqamli sog‘liqni saqlash, telemeditsina va eHealth tizimlarining joriy etilishi samaradorlikni oshirishning muhim omili sifatida baholanmoqda .

Mahalliy olimlar tomonidan ham tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligi va rivojlanish omillari keng tadqiq etilgan. Jumladan, Z.I. Xakimov va M.A. Avazova tibbiy xizmatlar bozorining

ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini ochib berib, uning iqtisodiy o‘sish va aholi farovonligiga bevosita ta’sirini asoslagan . Z. Axmedov, S. Karabayev va Sh. Uraqov tadqiqotlarida tibbiy xizmatlarning evolyutsiyasi, xarajatlar va samaradorlik tushunchalarining nazariy asoslari yoritilgan . F. O‘roqov esa tibbiy xizmat ko‘rsatuvchi korxonalar samaradorligini baholash ko‘rsatkichlari tizimini ishlab chiqib, mehnat unumdorligi, rentabellik va bemorlar qoniqish darajasining ahamiyatini ko‘rsatgan . Shuningdek, N. Usmanova va X. Eshbekova tadqiqotlarida xizmat sifati va iqtisodiy samaradorlik o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlil qilinib, sifat ko‘rsatkichlari orqali tizim samaradorligini oshirish mumkinligi asoslangan . Bundan tashqari, mahalliy ilmiy ishlarda sog‘liqni saqlash tizimida boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish, institutsional muhitni rivojlantirish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish samaradorlikni oshirishning muhim yo‘nalishlari sifatida qaraladi

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligiga ta’sir etuvchi iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillarni aniqlash maqsadida kompleks yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez, taqqoslash, statistik va iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, mavjud ilmiy adabiyotlar, xalqaro va milliy hisobotlar hamda ochiq statistik ma’lumotlar bazalari o‘rganilib, ular asosida umumlashtirish ishlari olib borildi. Tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligini baholashda sifat va miqdor ko‘rsatkichlari tizimi qo‘llanilib, omillar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik mantiqiy tahlil asosida yoritildi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligi ko‘p omilli tizim sifatida shakllanib, unda iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillarning o‘zaro uyg‘unligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Avvalo, iqtisodiy omillar tahlili shuni anglatadiki, sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirish darajasi va uning manbalari xizmatlar sifati hamda ulardan foydalanish imkoniyatlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Davlat budjeti mablag‘lari bilan bir qatorda xususiy sektor investitsiyalarining jalb etilishi tibbiy infratuzilmaning rivojlanishini tezlashtiradi va xizmatlar ko‘lamini kengaytiradi. Shu bilan birga, aholining daromad darajasi past bo‘lgan sharoitda pullik tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyati cheklanib, bu esa bozor samaradorligini pasaytiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Ijtimoiy omillar tahlili natijalariga ko‘ra, aholining demografik tarkibi, xususan, keksalar ulushining ortishi va urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi tibbiy xizmatlarga bo‘lgan talabni oshirmoqda. Shu bilan birga, aholining sog‘liqni saqlash madaniyati va profilaktik choralariga bo‘lgan munosabati xizmatlardan samarali foydalanishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, aholining tibbiy savodxonligi yuqori bo‘lgan hududlarda kasalliklarning erta aniqlanishi va davolanish darajasi yuqori bo‘lib, bu umumiy tizim samaradorligini oshiradi.

Institutsional omillarni tahlil qilish natijasida esa sog‘liqni saqlash tizimida samarali boshqaruv mexanizmlarining mavjudligi, normativ-huquqiy bazaning mukammalligi va raqobat muhitining shakllanganligi tibbiy xizmatlar sifati va ochiqligini ta’minlashda muhim rol o‘ynashi aniqlandi. Xususan, davlat tomonidan tartibga solishning optimal darajada yo‘lga qo‘yilishi, litsenziyalash va nazorat tizimining takomillashtirilishi xizmat ko‘rsatuvchi subyektlar faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Aksincha, ortiqcha byurokratik to‘siqlar va boshqaruvdagi nomutanosibliklar tizim samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligini oshirish uchun kompleks yondashuv zarurligini ko‘rsatadi. Ya’ni, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, shuningdek, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish orqali tibbiy xizmatlar sifati va ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin. Shu asosda tibbiy xizmatlar bozorida barqaror va samarali faoliyatni ta’minlashga erishiladi.

1-jadval

Tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligiga ta’sir etuvchi asosiy omillar tahlili

Omillar guruhi	Asosiy ko‘rsatkichlar	Tibbiy xizmatlar bozoriga ta’siri	Kutilayotgan natija
Iqtisodiy omillar	Moliyalashtirish hajmi, davlat budjeti, xususiy investitsiyalar, aholi daromadi, xizmat narxi	Tibbiy xizmatlar sifati va qamrov darajasini belgilaydi, talab va taklif muvozanatini shakllantiradi	Xizmatlar sifati oshadi, infratuzilma rivojlanadi, bozor barqarorlashadi
Ijtimoiy omillar	Aholi soni, demografik tarkib, urbanizatsiya, tibbiy savodxonlik, sog‘liq madaniyati	Xizmatlarga bo‘lgan talab darajasini oshiradi yoki pasaytiradi	Profilaktika kuchayadi, kasalliklar erta aniqlanadi, xizmatlardan samarali foydalaniladi
Institutsional omillar	Normativ-huquqiy baza, davlat nazorati, boshqaruv tizimi, litsenziyalash, raqobat muhiti	Tizimning shaffofligi va boshqaruv samaradorligini ta’minlaydi	Sifat nazorati kuchayadi, raqobat oshadi, xizmatlar sifati yaxshilanadi
Texnologik omillar	Raqamlashtirish, telemeditsina, elektron tibbiy karta, innovatsiyalar	Xizmat ko‘rsatish tezligi va qulayligini oshiradi	Vaqt tejaladi, samaradorlik ortadi, aholining qamrovi kengayadi

Jadval ma’lumotlari tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligi bir nechta o‘zaro bog‘liq omillar ta’sirida shakllanishini ko‘rsatadi. Avvalo, iqtisodiy omillar ushbu bozorda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Xususan, sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirish hajmi, davlat budjeti mablag‘lari va xususiy investitsiyalarning jalb etilishi tibbiy xizmatlar sifati hamda infratuzilmaning rivojlanish darajasini belgilaydi. Moliyaviy resurslarning yetarli bo‘lishi zamonaviy tibbiy uskunalar bilan ta’minlash, yangi davolash texnologiyalarini joriy etish va malakali kadrlarni rag‘batlantirish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, aholining daromad darajasi va xizmatlar narxining muvozanati tibbiy xizmatlarga bo‘lgan talab va ulardan foydalanish imkoniyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Ijtimoiy omillar tahlili shuni ko‘rsatadiki, aholi sonining o‘sishi, urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi va demografik tarkibdagi o‘zgarishlar tibbiy xizmatlarga bo‘lgan ehtiyojni orttiradi. Ayniqsa, keksalar ulushining ko‘payishi va surunkali kasalliklar sonining oshishi sog‘liqni saqlash tizimiga qo‘shimcha yuklama beradi. Shu bilan birga, aholining tibbiy savodxonligi va sog‘lom turmush tarziga bo‘lgan munosabati ham xizmatlar samaradorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Tibbiy madaniyati yuqori bo‘lgan jamiyatda profilaktik ko‘riklar va erta tashxislash darajasi yuqori bo‘lib, bu tizimning umumiy natijadorligini oshiradi.

Institutsional omillar esa tibbiy xizmatlar bozorining barqaror faoliyatini ta’minlovchi asosiy boshqaruv mexanizmlarini o‘z ichiga oladi. Xususan, normativ-huquqiy bazaning mukammalligi, davlat nazoratining samarali yo‘lga qo‘yilishi, litsenziyalash tizimi va raqobat muhitining shakllanganligi xizmatlar sifati hamda shaffoflikni ta’minlaydi. Mazkur omillarning takomillashuvi

bozor ishtirokchilari o‘rtasida sog‘lom raqobatni kuchaytirib, xizmatlar sifatining yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, texnologik omillar ham zamonaviy sharoitda alohida ahamiyat kasb etmoqda. Raqamlashtirish, telemeditsina, elektron tibbiy kartalar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish tibbiy xizmatlar ko‘rsatish tezligi, aniqligi va qulayligini oshiradi. Natijada vaqt va resurslar tejalib, aholining keng qatlamlari uchun xizmatlardan foydalanish imkoniyati kengayadi. Umuman olganda, jadval ma’lumotlari tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligi iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional va texnologik omillarning o‘zaro uyg‘unligi asosida shakllanishini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Xulosa va takliflar. Mazkur tadqiqot natijalari tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligi murakkab va ko‘p omilli tizim sifatida shakllanishini hamda unda iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional va texnologik omillarning o‘zaro uyg‘unligi hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Xususan, sog‘liqni saqlash tizimini barqaror moliyalashtirish, xususiy sektor ishtirokini kengaytirish va resurslardan oqilona foydalanish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy sharti hisoblanadi. Shu bilan birga, aholining daromad darajasi, tibbiy savodxonligi va sog‘lom turmush tarziga bo‘lgan munosabatini yaxshilash orqali xizmatlardan foydalanish samaradorligini oshirish mumkinligi aniqlandi. Tadqiqot shuningdek, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilish va sog‘lom raqobat muhitini shakllantirish institutsional samaradorlikni ta’minlashda muhim omil ekanligini asoslab berdi. Zamonaviy raqamli texnologiyalarni keng joriy etish esa xizmatlar sifati, tezkorligi va qamrovini oshirish orqali umumiy tizim samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi. Umuman olganda, tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligini oshirish uchun kompleks yondashuv zarur bo‘lib, u iqtisodiy resurslarni optimallashtirish, ijtimoiy himoyani kuchaytirish, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va innovatsion texnologiyalarni faol joriy etishni o‘z ichiga oladi.

2-jadval

Tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar

Yo‘nalish	Muammo tavsifi	Taklif etilayotgan chora-tadbirlar	Kutilayotgan natija
Iqtisodiy yo‘nalish	Moliyalashtirish yetarli emasligi va resurslardan samarasiz foydalanish	Sog‘liqni saqlashga ajratiladigan mablag‘larni oshirish, xususiy investitsiyalarni jalb qilish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish	Moliyaviy barqarorlik ta’minlanadi, infratuzilma rivojlanadi, xizmatlar sifati oshadi
Ijtimoiy yo‘nalish	Aholining tibbiy savodxonligi pastligi va profilaktika darajasining yetarli emasligi	Aholi o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, profilaktik ko‘riklarni kengaytirish, tibbiy madaniyatni oshirish	Kasalliklar erta aniqlanadi, davolash samaradorligi ortadi, xizmatlardan oqilona foydalaniladi
Institutsional yo‘nalish	Boshqaruv tizimida kamchiliklar va nazorat mexanizmlarining yetarli emasligi	Normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, litsenziyalash va monitoring	Tizim shaffofligi oshadi, xizmatlar sifati yaxshilanadi,

		tizimini kuchaytirish, raqobat muhitini rivojlantirish	samarali boshqaruv ta'minlanadi
Texnologik yo'nalish	Zamonaviy texnologiyalardan yetarli foydalanilmasligi	Raqamli sog'liqni saqlash tizimlarini joriy etish, telemeditsinani rivojlantirish, elektron tibbiy kartalarni kengaytirish	Xizmat ko'rsatish tezlashadi, qulaylik oshadi, aholining qamrovi kengayadi
Kadrlar salohiyati	Malakali tibbiy kadrlar yetishmovchiligi	Tibbiyot xodimlarini tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish, rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish	Kadrlar sifati oshadi, xizmat ko'rsatish darajasi yaxshilanadi

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, tibbiy xizmatlar bozorining samaradorligini oshirish kompleks yondashuvni talab qiladi va bunda iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional, texnologik hamda kadrlar salohiyati yo'nalishlari o'zaro uyg'un ishlashi zarur. Iqtisodiy yo'nalishda mablag'larning yetarli bo'lishi va resurslardan oqilona foydalanish tizim samaradorligini ta'minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu maqsadda, davlat va xususiy sektor investitsiyalarini jalb etish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish va moliyalashtirish hajmini oshirish xizmatlar sifati va infratuzilma rivojini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Ijtimoiy yo'nalishda aholining tibbiy savodxonligini oshirish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va profilaktik ko'riklarni kengaytirish orqali xizmatlardan samarali foydalanish darajasi oshiriladi. Bu esa kasalliklarni erta aniqlash va davolash natijadorligini yaxshilashga yordam beradi. Shu bilan birga, institutsional yo'nalishdagi chora-tadbirlar normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, litsenziyalash va monitoring tizimini kuchaytirish, shuningdek raqobat muhitini rivojlantirish tibbiy xizmatlar sifatini oshirish va tizimning shaffofligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Texnologik yo'nalish bo'yicha raqamli sog'liqni saqlash tizimlarini joriy etish, telemeditsinani rivojlantirish va elektron tibbiy kartalarni kengaytirish xizmat ko'rsatish tezligi va qulayligini oshiradi, aholining qamrovi kengayadi va tizim samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, kadrlar salohiyatini oshirish orqali, ya'ni malakali tibbiy xodimlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish orqali xizmat ko'rsatish sifati va bemor qoniqishi darajasi mustahkamlanadi.

Umuman olganda, ushbu takliflar majmui tibbiy xizmatlar bozorida samaradorlikni oshirish uchun integratsiyalashgan yondashuvning zarurligini ko'rsatadi. Iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy himoya, institutsional takomillashuv, texnologik innovatsiyalar va kadrlar salohiyati birgalikda tizim samaradorligini oshiruvchi asosiy omillar sifatida o'zaro uyg'un ishlashi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Arrow, K. Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care. American Economic Review, 1963, vol. 53, no. 5, pp. 941–973.
2. Donabedian, A. Evaluating the Quality of Medical Care. The Milbank Memorial Fund Quarterly, 1966, vol. 44, no. 3, pp. 166–206.

3. World Health Organization. World Health Report 2020: Health Systems Financing. Geneva, WHO, 2020.
4. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Health at a Glance 2022: OECD Indicators. Paris, OECD Publishing, 2022.
5. Globalscholars. Digital Health and Telemedicine: Innovations in Health Service Delivery. Global Scholars Journal, 2021, vol. 3, no. 2, pp. 45–62.
6. Khakimov Z.I., Avazova M.A. Ijtimoiy-iqtisodiy tahlil asosida tibbiy xizmatlar bozori. Tashkent, 2019, 128 p.
7. Akhmedov Z., Karabaev S., Urakov Sh. Tibbiy xizmatlar samaradorligi: nazariy va amaliy jihatlar. Tashkent, 2020, 142 p.
8. O‘roqov F. Tibbiy korxonalar samaradorligini baholash ko‘rsatkichlari. Tashkent, 2018, 97 p.
9. Usmanova N., Eshbekova X. Sifat ko‘rsatkichlari va tibbiy xizmatlar samaradorligi. Tashkent, 2021, 110 p.
10. Innoist. Innovatsion yondashuvlar va tibbiy xizmatlar samaradorligi. Tashkent, 2022. URL: https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/890